

COVID-19'UN VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Vedat CENGİZ¹
Vergi Müfettiři Habib SÜRÜCÜ²

ÖZET

Covid-19 salgını, insan sağlığını ve hareket özgürlüğünü, harcamaları, ticareti, istihdamı, üretimi ve dolayısıyla da vergi gelirlerini ciddi bir şekilde etkilemiştir. Bir taraftan ekonomik faaliyetlerde ortaya çıkan gerileme, diğer taraftan da salgının etkilerini gidermek için uygulanan vergi indirim ve vergi beyanname ve ödeme sürelerinin uzatılması devletin vergi gelirlerinde önemli azalmalara yol açmıştır. Salgına karşı alınan önlemlerin büyük ölçüde harcamaları kısıtlayıcı nitelikte olması dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu Türkiye açısından önemlidir. Bu çalışma Covid-19 salgınının vergi gelirlerini nasıl etkilediğini Türkiye örneğinde incelemektir. Bir yıllık dönemi kapsayan çalışma, salgının vergi gelirleri üzerindeki azaltıcı etkisinin büyük ölçüde ilk üç ayda kendisini gösterdiğini ve önlemlerin gevşetilmesiyle birlikte toparlanma sürecine girildiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Vergi Gelirleri, Türkiye Ekonomisi

THE EFFECT OF COVID-19 ON TAX REVENUES: THE EXAMPLE OF TURKEY

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic has seriously affected human health, freedom of movement, expenditures, trade, employment, production and therefore tax revenues. On the one hand, the decline in economic activities, on the other hand, the tax reduction and the extension of the tax return and payment periods applied to eliminate the effects of the epidemic led to significant decreases in the tax revenues of the state. The measures taken against the epidemic are largely restrictive in spending. Therefore, it is important for Turkey, where indirect taxes are dominant. This study examines how the Covid-19 epidemic affects tax revenues in the case of Turkey. The study, which covers a one-year period after the epidemic, reveals that the reducing effect of the epidemic on tax revenues occurred to a large extent in the first three months and that the recovery process was entered with the relaxation of the measures.

Keywords: Covid-19, Tax Revenues, Turkish Economy

¹ Kocaeli Ün., İİBF, İktisat Böl., ORCID: 0000-0001-7010-4380, vedatcengiz634@gmail.com.

² T.C. Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu, ORCID: 0000-0002-3892-9734, habib.surucu@vdk.gov.tr
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliř Tarihi/Received: 08/10/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 28/10/2021

GİRİŞ

Salgın hastalıklar günümüzde ciddi ekonomik sorunlara yol açmaktadır. Sanayi Devrimi sonrasında nüfus artışı hızının yükselmesi ve iktisadi gelişmeye paralel olarak artan dünya nüfusunun önemli bir kısmının şehirlere göç etmesi, şehirlerdeki insan yoğunluğunu arttırmıştır. Bugün dünyanın her yerinde nüfus yoğunluğunun ve insan hareketliliğinin her zamankinden daha fazla olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak yeni bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkması ve hızlı bir şekilde yayılması kolaylaşmakta ve ciddi ekonomik sorunlara kapı aralanmaktadır. Bunun özellikle korona virüs türlerinde daha belirgin olduğu görülmektedir (Tissdell, 2020: 17).

Covid-19 vakaları Ocak 2020'den itibaren, önce Çin'de ardından da kademeli olarak dünyanın geri kalan bölgelerinde açığa çıkmıştır. Bunun üzerine salgına karşı koyma çabaları da hemen kendisini göstermeye başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart'ta pandemi ilan etmiştir (United Nations, 2020a: 7). Covid-19 ile mücadele için sosyal hayatın her alanına nüfuz eden çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemlerin sosyal izolasyonu artıran, insanlar ve ülkeler arasındaki ilişkileri mümkün olduğunca en aza indiren ve başta üretim tüketim zinciri olmak üzere ekonomik düzeni temelden sarsan bir nitelikte olduğu görülmektedir. Salgınla mücadele birçok maliyeti de beraberinde getirmiştir.

Salgının ortaya çıkardığı en önemli maliyetlerden birisi şüphesiz ekonomik maliyettir. Covid-19 salgını ve buna karşı alınan önlemlere bağlı olarak emek ve üretim piyasalarında bir takım yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Bazı tesislerin kapatılması, seyahat kısıtlamaları vb. gibi halk sağlığını korumaya yönelik önlemler ekonomileri etkilemiştir. İnsanların tüketim davranışlarında değişiklikler, ticari ilişkilerde azalma ve işsizlikte artışlar gözlenmiştir. Ekonomik faaliyetlerde ortaya çıkan bu keskin daralmanın ve emtia fiyatlarındaki düşüşün vergi gelirlerine de yansması beklenmektedir.

Covid-19 salgınıyla mücadele süreci Türkiye'de 12 Mart tarihinde başlamıştır. Bu çerçevede karantina uygulamaları, seyahat kısıtlamaları, sokağa çıkma yasakları gibi bir takım önlemler devreye sokulmuştur. Bunun üzerine diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik işleyişte bozulmalar ve vergi gelirlerinde aksamalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Harcamaların kısılmasına bağlı olarak önce dolaylı vergi gelirlerinde ve daha sonra ekonomik daralmanın gelire yansması sonucu dolaysız vergi gelirlerinde bir kayıp söz konusu olacaktır.

Bu çalışmanın amacı Covid 19 salgınının vergi gelirleri üzerindeki etkilerini Türkiye örneğinde incelemektir. Bu çerçevede önce salgının ekonomik etkileri genel anlamda, ardından da aylık verilerdeki değişikliklere bakılarak Türkiye özelinde incelenmiştir.

1. COVID 19'UN EKONOMİYE ETKİLERİ

Üretim ve ticaretin doğasında insan ve insan teması bulunmaktadır. Bu durum yeni bulaşıcı hastalıkların kontrol altına alınmasını zorlaştırmaktadır. Sürekli genişleyen piyasalara ve artan ekonomik küreselleşmeye eşlik eden daha fazla işbölümü ve uzmanlaşma, bireylerin grip ve Covid-19 gibi hastalıkların kaynakları ile temas kurma riskini artırmakta ve hastalığın hızla bulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Günümüzde ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin birbirine önemli ölçüde bağımlı oldukları göz önüne alındığında, bu hastalıkların olumsuz ekonomik etkileri daha ciddi hale gelebilmektedir. Salgından dolayı çalışanların işe gelmemesi sonucu üretimin sekteye uğraması, tedarik zincirlerinin bozulması ve toplam emtia talebinin azalması ortaya çıkan bu olumsuzluklara örnek gösterilebilir (Tissdell, 2020: 18).

2014-2016 yıllarında Gine, Liberya ve Sierra Leone'de görülen Ebola salgınından elde edilen bulgular, GSYİH ve devlet gelirleri üzerindeki etkilerin büyük olabileceğini göstermektedir. Her ne kadar etkileri ve bulaşması açısından Ebola ve koronavirüs arasında farklılıklar olsa da, bazı ekonomik ve mali etkiler açısından Ebola'nın makul bir örnek (model) kılavuz olabileceğini öne süren bazı benzerlikler de vardır. Bunlar arasında uluslararası seyahat kısıtlamaları ve göçmen işçilerin geri çağırılması, yurt içi karantina önlemlerinin aylarca kullanılması ve temel ihracat malı fiyatlarında eşzamanlı düşüş (özellikle 2014 yılında demir cevheri) yer almaktadır (Steel and Phillips, 2020: 6).

Artan koronavirüs vakalarının sağlık sistemleri üzerindeki etkilerinin sınırlandırılması, yaşanan vakaların ve dolayısıyla ölümlerin önüne geçilmesi amacıyla çoğu ülkede sosyal mesafe önlemleri uygulanmaya başlanmıştır. Bazı sektörlerdeki işletmeler ve işçiler işlerinin büyük bir kısmını evlerinden yapmaya başlamıştır. Ancak ulaşım, ticaret, bireysel hizmetler, inşaat ve imalat dahil birçok sektörde yapılan işler, kişisel etkileşim veya özel ekipman ve tesisler gerektirdiğinden dolayı böyle bir seçenek bulunmamaktadır. Bu nedenle katı sosyal mesafe önlemleri, bu sektörlerin faaliyetlerinde ve dolayısıyla gelirinde büyük düşüslere yol açmaktadır (Steel and Phillips, 2020: 6).

Bireysel hareketliliğin sıkı kontrollerle kısıtlanması sonucu ticaret azalmakta, ekonomik faaliyetler daralmakta ve birçok işletme kapanmakta veya kapanmanın eşiğine gelmektedir. Bu nedenle üretim ciddi anlamda düşmekte ve işsizlik artmaktadır. Aksine kısıtlamaların gevşetilmesi de istihdamda ve ekonomik aktivitede artış ile sonuçlanmaktadır (Tissdell, 2020: 22). Acemoglu vd. (2020) Covid-19 vaka sayıları ile üretim (GSYİH) kaybı arasında bir ödünleşim (trade off) ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre sosyal izolasyonu azaltarak ekonomik kayıpları önlemeye çalışan bir hükümet, daha fazla sayıda Covid-19 enfeksiyonuna ve dolayısıyla ölümlere izin vermek durumunda kalmaktadır.

Covid-19 salgınının, geçici olarak işten çıkarılan veya bakım sorumlulukları için ücretsiz izin almak zorunda olan birçok kişinin nakit akışı durumu üzerinde benzeri görülmemiş bir etkisi olmuştur. Ekonomik aktivitedeki düşüşün birçok işletme, özellikle de küçük işletmeler ve serbest meslek sahipleri açısından mağazaların kapanması, müşteri sayısında önemli ölçüde azalmanın ortaya çıkması, sözleşmelerin feshedilmesi, tedarik zincirlerinin kesintiye uğraması gibi ağır sonuçları olmuştur. Üstelik bu işletmeler, iş yeri kiralama, kamu hizmeti faturaları, ücret maliyetleri vb. gibi düzenli harcamalara devam etmektedir (OECD, 2020a: 20).

Covid-19 salgınının daraltıcı etkisinin küresel çapta hissedilmesi 1929 Büyük Buhranını akıllara getirmiştir. Ayrıca virüsten kaynaklanan şokun 2008 küresel mali krizinden daha büyük olduğu konusunda uyarılar yapılmıştır. Çok sayıda ülkenin resesyona gireceği küresel finansal krizinden daha kötü bir durgunluğun yaşanacağı beklentileri dile getirilmiştir (Açıkgöz ve Günay, 2020: 524). Küresel salgın sonrası yapılan tahminler revize edilmeye başlanmıştır. OECD, 2020 yılı ilk çeyreğine ilişkin Dünya büyüme tahminini % 2.9'dan % 2,4'e çekmiş, G-20 ülkelerine ilişkin büyüme tahminlerinde de % 0,5'lik bir azalmaya gitmiştir (OECD, 2020b: 2).

IMF, 2020 yılı için, salgının en fazla etkilediği ülkelerden olan ABD'nin % 5.9, Japonya'nın % 5.2, İngiltere'nin % 6.5, Almanya'nın % 7, İtalya'nın % 9.1, İspanya'nın ise % 8 küçüleceğini tahmin etmiştir. Yine 2020 yılında Türkiye'nin % 5 oranında küçüleceği yönünde tahmin yapılmıştır (IMF, 2020: 20). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) salgın sonrası dünya genelinde işsizlikte artışın yaşanacağı tahmininde bulunmuştur. GSYİH' da yaşanacak düşüslere bağlı olarak Dünya çapında en iyi senaryo ile 5.3 milyon, en kötü senaryo ile de 24,7 milyon insanın işsiz kalacağı ifade edilmiştir (ILO, 2020: 3).

Covid-19 salgını birçok ülkede uzun süredir yaşanmakta olan işsizlik, yoksulluk ve gelir eşitsizliği gibi başlıca ekonomik sorunları daha da büyütüştür. Salgının sonuçlarının derin ve uzun süreli olması beklenmektedir. Ülkeden ülkeye fark etmekle birlikte, ekonomik etkilerin tüm ülkeler tarafından hissedileceği tahmin edilmektedir. Pandeminin uzamasının yoksulluğun daha da artmasına ve bu suretle sosyal ve siyasi istikrarı bozabileceğine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca büyük ölçüde gıda ithalatına bağımlı ülkelerin gıda kıtlığı ve fiyat artışları ile karşılaşması muhtemel görülmektedir. Bu nedenle işini kaybedenlerin ve işsiz kalma olasılığı çok daha yüksek olan genç işsizlerin ihtiyaçlarına bizzat özen gösterilmesi gerekmektedir (United Nations, 2020b: 2).

Tuğcu (2021) Hollanda hastalığına vurgu yaparak ekonominin tek veya sınırlı sektör tarafından beslenmesi, yan sektörlerin tek bir üretken sektör etrafında kümelenmesi durumunda Covid-19 salgınının ekonomik tahribatının daha fazla olabileceğini ileri sürmüştür. Zira salgının ana sektörün üretkenliğini azaltması, ekonominin gelir sağlama gücünün yavaşlaması ve hatta ortadan kalkmasına yol açabilecektir. Bu açıdan ekonomiyi çeşitlendirerek üretken sektör sayısının mümkün olduğunda arttırılması önem taşımaktadır.

Büyük ekonomik krizler önemli değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Covid 19 ile birlikte ekonomilerde ortaya çıkan ekonomik olumsuzlukların devlet, piyasalar ve politika alanlarında radikal değişiklikler meydana getirip getirmeyeceği de tartışılan konular arasında yer almaktadır. Bu noktada ortaya çıkan durgunluğun uzunluğu ve derinliği önem arz etmektedir. Durgunluğun uzun ve derin olması şeklindeki en kötü senaryonun geçerli olması halinde siyasi sonuçların söz konusu olabileceği ileri sürülmektedir (Moschonas, 2020).

Covid-19 salgınının; neden olduğu ekonomik daralmalara, alınan tedbirlere ve uygulanan vergi politikalarına bağlı olarak birçok ülkenin vergi gelirleri üzerinde de etkide bulunması beklenmektedir. Rephann (2020:3) Covid-19 salgınının Virginia Eyaleti ve bölgeleri (yani 133 ilçe ve bağımsız şehir) üzerindeki potansiyel ekonomik ve mali etkileri için ılımlı ve sert olmak üzere iki farklı durgunluk senaryosu altında tahminlerde bulunmuştur. 2020 yılı büyümesinin ılımlı senaryoda -% 2, sert senaryoda ise -% 6 azalacağı kabul edilmiştir. Bu iki senaryo içerisinde eyalet vergi gelirleri tahmin edilerek sert senaryo altında devletin 1 milyar dolardan fazla, ılımlı senaryo altında ise yaklaşık 600 milyon \$ gelir kaybedeceği belirtilmiştir.

Şüphesiz uluslararası ticaretin azalmasının ve uluslararası seyahat kısıtlamalarına bağlı olarak havacılık, konaklama ve turizm sektörlerinin etkilenmesinin bir sonucu olarak buralardan sağlanan vergi gelirleri de azalacaktır. Ancak yasak ve kısıtlamalar, ekonomik yapı, vergi tabanı, vergi sistemi, vergi idaresi ve vergi mükelleflerinin uyumu her bir ülkede farklı olduğu için vergi gelirlerinde ortaya çıkan azalmalar da farklı olacaktır. Bu koşullarda salgının kamu maliyesi üzerindeki etkisi oldukça belirsiz olacaktır. Kamu harcamalarını finanse etmek için iç borçlanma imkanı az olan veya bu imkanı olmayan ülkeler için alternatif olarak uluslararası kuruluşlardan sağlanan dış finansman veya geçici olarak merkez bankası kaynaklarına başvurulması önemli hale gelmektedir (Steel and Phillips, 2020: 1).

Covid 19'un vergi gelirleri üzerindeki etkisi salgından en çok etkilenen sektörlerin ne kadar vergilendirildiğine bağlı olarak değişiklik gösterecektir. Örneğin tarım gibi az vergi alınan sektörlerde ortaya çıkan vergi geliri kaybı diğer sektörlerle göre çok daha az olacaktır. Konaklama, gastronomi ve ulaşım gibi bazı alt sektörlerin birçok ülkede neredeyse tamamen kapalı olması bu sektörlerden elde edilen vergi gelirlerini azaltacaktır. Buna karşın gelişme gösteren tarım, telekomünikasyon ve dağıtım dayalı perakende sektörlerinden elde edilen vergi gelirlerinde artış olacaktır (IMF Fiscal Affairs, 2020: 3).

Covid-19'un vergi gelirleri üzerindeki etkisi açısından vergi yapısı da belirleyicidir. Kurumlar vergisi gibi kar esaslı vergiler, tüketim ve servet üzerinden alınan vergilere göre çok daha dalgalıdır. Nispeten istikrarlı olan tüketim vergisi gelirleri, uygulanan sosyal mesafe önlemlerinden dolayı salgından çok daha fazla etkilenebilecektir (IMF Fiscal Affairs, 2020: 3). Havayolları, konaklama, restoranlar, seyahat ve taşımacılık, restoran ve giyim gibi mal ve hizmet kalemleri salgın sonrasında harcamaların en fazla azaldığı alanlar olmuştur. Buna karşın elektrik-elektronik eşya, bilgisayar ve çeşitli gıda mallarına yapılan harcamalarda önemli artışların yaşandığı görülmüştür (Dündar, 2020: 3-4, TEPAV, 2020: 3-5).

2. COVID 19'A KARŞI ALINAN TEDBİRLER VE VERGİ HARCAMASI

Covid-19'a karşı uygulanan bir kısım tedbirlerle birlikte devletin vazgeçtiği vergi gelirlerini ima eden "vergi harcaması" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Vergi harcaması, ulaşılmak istenen sosyo-ekonomik amaçlar doğrultusunda tahsilinden vazgeçilen vergiler olarak ifade edilmektedir (Saraç, 2010: 262-264). İstisna, indirim ve vergi ertelenmesi şeklinde uygulanabilen vergi harcaması vergi gelirlerini etkilemektedir. Devletin elde etmekten vazgeçtiği vergi gelirleri vergi kaybı anlamına gelmekte ve önemli bir maliyet olarak karşımıza çıkmaktadır (Ferhatoğlu, 2005:122-134).

Türkiye'de vergi harcamaları Covid-19'a karşı bir politika aracı olarak kullanılmaya başlanmış, ekonomik aktivitedeki gerilemenin kişi ve firmalara yansımalarının asgari düzeye indirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede vergi beyanını ve sürelerini etkileyen tedbirler alınmıştır. Covid-19 salgınına bağlı olarak gerek işletmelerin ve gerekse vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini yasaların öngördüğü sürelerde yerine getirememesi olasılığı karşısında başta beyanname, bildirim ve ödeme sürelerinde ertelenmeler olmak üzere, pek çok konuda mükellefler lehine kolaylaştırıcı uygulamalar devreye sokulmuştur (Özcan, 2020: 348). Tüm vergi mükellefleri için Şubat ayı KDV beyanname verme son tarihi 26 Mart'tan 24 Nisan 2020'ye uzatılmıştır. COVID-19 salgınından doğrudan etkilenen belirli vergi mükelleflerinin, Vergi Usul Kanunu'nun mücbir sebep hükümlerinden yararlanması öngörülmüştür. Buna göre, COVID-19'dan ağır etkilenen bazı sektörlerde/ endüstrilerde mükelleflerin KDV ve stopaj vergisi beyanname verme tarihleri Nisan, Mayıs ve Haziran'dan 27 Temmuz 2020'ye uzatılmıştır (OECD, 2020a: 18-19).

65 yaş ve üstü kişiler ve kronik hastalığı olanlar için sokağa çıkma yasağı kısıtlamaları nedeniyle sokağa çıkma yasağı süresi, bu vergi mükellefleri ve bu kriterler kapsamındaki muhasebeciler için mücbir sebep olarak değerlendirilmiş ve bu nedenle beyanname verme ve ödeme yükümlülükleri, sokağa çıkma yasağının kalkmasını takip eden 15 güne uzatılmıştır. 31 Mart 2020 tarihine kadar verilmesi gereken Kişisel Gelir Vergisi beyannamelerinin son başvuru ve ödeme tarihi 30 Nisan 2020'ye uzatılmıştır. Vergi beyanname süresinin uzatılmasına bağlı olarak bu beyannamelerden kaynaklanan ödemeler de; ilk vade tarihinden itibaren 6 ay ertelenmiştir (OECD, 2020a: 19).

Şüphesiz her ülkede ekonomik koşulların ve uygulanan kısıtlamaların farklı olması politika önlemlerinin de farklı olmasını gerekli kılmaktadır. Bu anlamda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan mali tedbirlerin farklı olduğu gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde açıklanan mali paketler, gelir ve harcama ile ilgili önlemlerin yanı sıra işletmelere likidite desteğini de içermektedir. Düşük gelirli ülkelerde ise genişletici maliye politikası ve uluslararası destek üzerinden COVID-19 salgınından en çok etkilenen hane halkı ve sektörler gelir desteği sağlanmaktadır. KDV oranı, kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergisinde indirimler yapılmaktadır (Gupta and Liu, 2020: 1).

Birçok ülke işten çıkarmalar, tedarikçilere ödeme yapılamaması, işyeri kapatmaları veya iflas gibi sorunlar karşısında giderek artan nakit akışı problemlerini hafifletmeye yönelik önlemler üzerinde durmaktadır. Bu önlemlerin salgından en çok etkilenen vergi mükelleflerine ve ekonomik bozulmayı hafifleteceği düşünülen sektörlerle yönelik olması ve bahsedilen kesimlerdeki tüm vergi mükelleflerine uygulanması önemlidir (OECD, 2020a: 6-7).

Ayrıca az gelişmiş ülkelerde çalışanların önemli bir kısmı kayıt dışı sektörlerde istihdam edilmektedir. Dolayısıyla işletmeler ve bireyler için vergi ödemelerini azaltan veya erteleyen önlemler ilk etapta, sadece vergi ödeyenlere fayda sağlayacaktır. Özellikle kayıt dışı çalışan işletmeler ve buralarda istihdam edilenler koronavirüsten kaynaklanan ekonomik şok karşısında çok daha savunmasız olabilecektir. Bu nedenle başka politika araçlarına ihtiyaç duyulabilecektir (Steel and Phillips, 2020: 8). Bu çerçevede özellikle sosyal yardım programları önemli rol oynayacaktır.

3. COVID-19'UN TÜRKİYE'DE VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ

Çin'in Wuhan şehrinde başlayan ve diğer ülkelere yayılan Covid-19 salgını 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WSO) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Türkiye'de ilk vaka 12 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanarak kayıtlara geçmiş ve hemen ardından çeşitli önlemler uygulamaya konulmuştur. Bununla sağlık sisteminin çökmesinin önüne geçilmesi ve muhtemel ekonomik ve sosyal etkilerin hafifletmesi amaçlanmıştır.

Salgının insan hayatı üzerindeki olumsuz etkileri dolaylı olarak ekonomilere yansımaktadır. Nitekim COVID-19 salgını ve buna karşı alınan tedbirler küresel ölçekte ekonomik daralmaya yol açarak birçok ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Bu gelişmelerden şüphesiz Türkiye ekonomisi de nasibini almış ve turizm, dış ticaret, üretim ve istihdamda daralmalar ortaya çıkmıştır (Soylu, 2020: 176-182). Ekonomilerde yaşanan bu daralmaların vergi gelirlerini etkilemesi ve devletin vergi gelirinde azalmalar ortaya çıkarması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Salgınla mücadele döneminde yaşanan gelişmelerin vergi gelirleri üzerindeki etkisini önceki yıla göre aylık bazda yaşanan değişimlerden gözlemleyebiliriz. Burada 2020 yılının Mart ayı ile 2021 yılının Şubat ayı arasındaki dönem; toplam vergi gelirlerinde ve toplam vergi gelirleri içerisinde önemli yer tutan gelir vergisi, kurumlar vergisi, Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi türlerinde ortaya çıkan değişimler açısından değerlendirilmektedir.

**Tablo 1: Toplam Vergi Gelirlerinde ve Bazı Vergi Türlerinde Yüzde Değişim
(2020 Yılı Mart-2021 Şubat Dönemi)**

	Mart	Nisan	Mayıs	Haz.	Tem.	Ağus.	Eylül	Ekim	Kasım	Ara.	Ocak	Şubat
Vergi Gelirleri	-10.1	0.7	-7.6	23.5	30.3	47.8	29.9	40.4	35.3	29.4	17.5	37.2
Gelir Vergisi	-16.6	-15.0	-28.4	-22.9	-0.9	5.3	-4.3	3.4	9.3	8.3	2.5	20.0
Kurumlar Vergisi	-33.1	-54.7	41.7	1195.3	-22.8	62.5	-41.7	-51.7	14.5	12.0	-8.7	44.5
Dâhilde Alınan KDV	-397.6	117.2	-42.8	-75.0	52.1	56.6	33.6	120.2	81.6	74.3	35.6	51.6
ÖTV	43.4	22.7	-4.3	25.4	80.5	67.1	30.0	69.4	51.3	54.8	24.6	18.4
İthalde Alınan KDV	-7.5	-24.8	-30.9	95.8	23.1	38.2	57.1	40.4	80.4	26.5	43.1	52.6

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butcesi-aylik-gerceklesmeleri>

Tablo 1'in birinci satırı pandeminin ilan edildiği 2020 Mart ayından sonraki 1 yıllık dönem içerisinde vergi gelirlerinde önceki yıla göre ortaya çıkan değişimi aylık bazda göstermektedir. Veriler pandeminin vergi gelirleri üzerindeki azaltıcı etkisinin büyük ölçüde ilk üç ayda kendisini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Tablodan görüldüğü üzere vergi gelirleri 2020 yılının sadece Mart ve Mayıs aylarında düşmüş, Mayıs ayındaki düşüş Mart ayına göre daha az gerçekleşmiştir. Nisan ayında ise dahilde alınan KDV'de yaşanan bir toparlanmanın etkisiyle, vergi gelirlerinde yok denecek kadar bir artış gerçekleşebilmiştir. İlk üç ay içerisinde gözlemlenen bu durum Haziran ayından itibaren tersine dönmüştür. Haziran ayında vergi gelirlerinde ortaya çıkan toparlanmada salgına yönelik tedbirlerin bu ayda gevşetilmeye başlanması etkili olmuştur. Toparlanma Temmuz, Ağustos aylarında daha da güçlenmiştir.

Haziran ayından sonraki toparlanmada şüphesiz genişlemeci para politikasının da etkisi olmuştur. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hemen Mart ayında ekonomi üzerinde ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin hafifletilebilmesi için birtakım önlemler olarak uygulamaya koymuştur (Koç vd., 2021: 40-50). Banka %10,75 olan politika faizi oranını 17 Mart 2020 tarihinde %9,75'e, 22 Nisan 2020 tarihinde % 8,75'e, 21 Mayıs 2020 tarihinde ise % 8,25'e düşürmüştür (www.tcmb.gov.tr). İktisadi faaliyetlerde ortaya çıkan iyileşme vergi gelirlerine de yansımış, özellikle 2020 Haziran ayından sonra vergi gelirlerinde hızlı bir artış kendisini göstermiştir.

Yıllar içerisinde çeşitli türlere ayrılmış olan verginin miktarı kadar türleri de önem taşımaktadır. Zira her bir vergi türünün bütçe içerisindeki ağırlığı farklıdır ve dolayısıyla çeşitli vergi kalemlerinde yaşanacak gelişmelerin bütçe dengesi üzerindeki etkileri de farklı olacaktır. Buradan yola çıkıldığında Türkiye'de vergi türlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki paylarına bakılarak salgının etkisinin vergi türleri açısından değerlendirilmesi anlamlı olacaktır.

Tablo 2: Çeşitli Vergilerin Bütçe Gelirleri İçerisindeki Payı (2005-2019 Ortalaması)

Gelir Vergisi (A)	Kurumlar Vergisi (B)	Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler (A+B)	KDV (İthalde Dahilde) (C)	ÖTV (D)	Harcama Üzerinden Alınan Vergiler (C+D)	MTV (E)	VİV (F)	Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler (E+F)	Diğer Bütçe Gelirleri
22.44	9.58	32.02	32.65	22.65	55.3	1.94	0.36	2.3	10.38

Kaynak: https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm, Erişim Tarihi; 03.06.2020

Tablo 2, bazı vergi türlerinin bütçe gelirleri içerisindeki payını 2005-2019 dönemi ortalaması olarak vermektedir. 2005-2019 döneminde Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi gibi kazanç üzerinden alınan dolaysız vergi niteliğindeki vergilerin bütçe gelirleri içerisindeki payının ortalama % 32.02, Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gibi harcamalar üzerinden tahsil edilen dolaylı vergi niteliğindeki vergilerin bütçe gelirleri içerisindeki payının ise ortalama % 55.3 olduğu görülmektedir. Servet üzerinden alınan vergiler olarak tanımlanan Motorlu Taşıtlar Vergisi ile Veraset ve İntikal Vergisinin bütçe gelirleri içerisindeki payı ise oldukça düşüktür ve ortalama % 2.3 oranına tekabül etmektedir.

Bütçe gelirleri içerisindeki payı 2005-2009 yılları ortalaması için % 22.4 olarak gerçekleşen gelir vergisi, salgının etkilediği vergi türleri arasında yer almaktadır. Sokağa çıkma yasaklarının ve seyahat kısıtlamalarının olduğu ve insanların daha çok evde kalmayı tercih ettiği salgın döneminde talebin azalması ve ticari ve sinai faaliyetlerde aksamalar yaşanması birçok sektörün iş hacminde düşüslere yol açarak bu sektörlerde faaliyet gösteren firma ve işletmelerin kazancını azaltacak ve dolayısıyla kazanç üzerinden elde edilen vergi gelirini düşürecektir (Kılıçer ve Peker, 2020: 90,95). Yine pandeminin ilan edilmesinin ardından geçici de olsa mahkeme süreçlerinin askıya alınması, birçok meslek odasının faaliyetlerine ara verilmesi, eğlence merkezlerinin kapatılması, konser, tiyatro, sergi, panayır gibi organizasyonların ertelenmesi ya da iptal edilmesi gibi uygulamalar ilgili alanlarda faaliyet gösteren serbest meslek erbablarının kazancında düşüşe ve dolayısıyla vergi gelirlerinde kayba yol açacaktır.

Salgın döneminde önemle üzerinde durulması gereken bir diğer kazanç unsuru da ücretlerdir. Salgınla birlikte ticaret hacminin düşmesi ve ortaya çıkan ekonomik durgunluk işten çıkarma ve işsizliği de beraberinde getirmiştir. İstihdam üzerindeki bu olumsuz etkileri gidermek amacıyla 17.04.2020 tarihinde 7244 sayılı kanun yürürlüğe konulmuş, kanunun dokuzuncu maddesi ile 17 Nisan tarihinden itibaren 3 ay süre ile işçi çıkarılması yasaklanmış ve işverene ücretsiz izin kullandırma hakkı verilmiştir (Resmi Gazete, 2020a). Salgın döneminde borsanın açık kalmaya devam etmesi, uluslararası sermaye hareketlerini kısıtlayıcı bir durumun yaşanmaması, işyeri ve meskenlerin kira kontratlarının en az yıl sonuna kadar devam etmesi nedeniyle gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı ve diğer kazanç ve iratlarda yaşanan düşüşlerin daha az olduğu söylenebilir.

Tablo1'in ikinci satırı gelir vergisinde önceki yıla göre ortaya çıkan değişimi göstermektedir. Buradan görüldüğü üzere 2020 Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için Gelir Vergisinde sırasıyla % 16.6, % 15.0, % 28.4 ve % 22.9 oranlarında önemli sayılabilecek düzeylerde bir gelir kaybı yaşanmıştır. Temmuz ve Eylül aylarında da sırasıyla % 0.9 ve % 4.3 oranlarında kayıplar yaşanmakla birlikte bu kayıplar nispeten düşük düzeylerde kalmıştır. Altı aylık erteleme süresinin sona ermesinin akabindeki aylarda pozitif dönen gelir vergisinin dalgalı bir seyir izlediği ve bütçeye katkısının sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir.

Kazanç üzerinden alınan diğer bir vergi türü ise kurumlar vergisidir. Kurumlar Vergisi tahsil oranlarının diğer vergi türlerine kıyasla oldukça düşük olması Türk vergi sisteminde dikkat çeken önemli hususlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumlar vergisinin bütçe gelirleri içerisindeki payı 2005-2009 yılları ortalaması için % 9.6 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2). Kurumlar vergisi kanununun ikinci maddesinde mükellefler; sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıkları şeklinde sıralanmıştır (Resmi Gazete, 2006). Bu mükelleflerin yaşanan ekonomik durgunluktan doğrudan etkilenen bir nitelikte oldukları görülmektedir. Zira salgın döneminde ticari faaliyetlerinin azalması söz konusu mükelleflerin gelirlerinin azalması ve dolayısıyla kurumlar vergisi matrahının düşmesi anlamına gelmektedir.

Ayrıca zorda kalan işletmelerin maliyetlerini azaltmak adına 518 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile Covid-19 salgınından ve bu salgına karşı alınan tedbirlerden doğrudan etkilenen mükelleflerin mücbir sebep hükümlerinden faydalandırılması hususunda düzenleme yapılmış ve bu çerçevede Muhtasar, KDV beyan ve ödemeleri ertelenmiştir (Resmi Gazete, 2020b). Kısaca salgın döneminde bir taraftan azalan gelir, diğer taraftan da vergi beyanlarının ertelenmesi Kurumlar Vergisi gelirini düşürecektir.

Nitekim 2020 Mart ve Nisan aylarında Kurumlar Vergisinde sırasıyla %33,1 ve % 54.7 oranlarında önemli bir gelir kaybı yaşanmıştır. Nisan ayında vergi türleri içerisinde en büyük düşüş Kurumlar Vergisinde yaşanmıştır. Mayıs ayında %41,7' lik artış ile önemli bir toparlanma sergileyen Kurumlar vergisi, %1195 artış ile Haziran ayında bütçe gelirlerine en büyük katkıyı sağlayan kalem olmuştur. Bu derece bir artışta şirketlere tanınan vergi erteleme süresinin sona ermesi etkili olmuştur. 2020 Temmuz, Eylül, Ekim ve 2021 Ocak ayları kurumlar vergisinde azalmanın, 2020 Ağustos, Kasım, Aralık ve 2021 Şubat ayları ise artışın yaşandığı aylar olmuştur. Görüldüğü gibi kurumlar vergisi gelirinde istikrarlı bir oran yakalanamamış ve dolayısıyla bütçeye anlamlı bir katkı sağlanamamıştır.

Türkiye'de alınan tedbirler sosyal etkileşimi mümkün olduğunca en aza indirmeyi gerektirmektedir. Uygulanan sosyal izolasyon günlük rutin işlerin aksamasına neden olmuştur. Ayrıca sağlıklı kalmak ön plana çıktığı için bazı lüks ve ikincil görülen malların tüketimi ötelenmeye başlanmıştır. Bu durum harcama düzeyinde ve dolayısıyla harcamalar üzerinden alınan KDV ve ÖTV'de azalmaya neden olacaktır.

Türkiye’de Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gibi harcamalar üzerinden tahsil edilen dolaylı vergilerin bütçe gelirleri içerisindeki payının 2005-2009 yılları ortalaması için % 55.3 olduğu görülmektedir(Tablo 2)³.

Dahilde alınan KDV 2020 Mart ayında % 397.6 gibi dikkat çekici oranda bir düşüş göstermiştir. Bu derecede bir düşüş bize salgının harcamalar üzerindeki azaltıcı etkisinin yüksek boyutlarda olduğunu ifade etmektedir. Buna karşın Nisan ayında bir iyileşme yaşanmış, dahilde alınan KDV geliri % 117 oranında bir artış göstermiştir. Ancak bu artış fazla devam etmemiş ve yerini Mayıs ve Haziran aylarında tekrar düşme eğilimine bırakmıştır. Bu bize henüz iç talepte bir toparlanmanın olmadığına işaret etmektedir. Dahilde alınan KDV gelirindeki toparlanma süreci %52,1 oranında bir artışın yaşandığı Temmuz ayı ile başlamış ve bu artışlar dalgalı bir seyir izlemekle birlikte diğer aylarda da devam etmiştir. Bu durum iç talepte yaşanan yetersizliğin Temmuz ayından itibaren ortadan kalktığı ve tüketimde istikrarlı bir döneme girildiği şeklinde yorumlanabilir.

İthalde alınan KDV’de ise Mart ayında % 7,5 oranında bir bozulma yaşanmıştır. Salgınla birlikte ortaya çıkan bozulma Nisan ve Mayıs aylarında da artarak devam etmiştir. Nisan ayında % 24,8 olan azalma Mayıs ayında % 30,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu azalma Haziran ayı ile birlikte artışa dönmüştür. Pandeminin başından itibaren azalan ithalde alınan KDV’nin Haziran ayında % 96’ya varan bir artış göstermesi ve artışların izleyen aylarda da dalgalı bir şekilde de olsa devam etmesi olumlu bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişme önlemlerin gevşetilmesi ile birlikte ithalatın arttığını göstermekte ve dış ticarete eski döneme yaklaşıldığına işaret etmektedir.

Şimdi de salgının Türkiye’nin vergi gelirleri içerisinde % 22,7 gibi önemli bir yer tutan ÖTV üzerindeki etkisine bakalım (Tablo 2). Bir harcama vergisi olan ÖTV’nin konusunu olağan koşullarda insan ihtiyaçlarını karşılayan ürünler oluşturmaktadır. Salgının başladığı Mart ayında, vergi türleri içerisinde gelir artışı sağlayan tek vergi türünün ÖTV olduğu görülmektedir. ÖTV geliri, Mart ayı için %43,4 oranında bir artış ile bütçeyi ayakta tutan vergi türü olmuştur. Buna karşın ÖTV gelirindeki artış Nisan ayında daha az gerçekleşmiş, Mayıs ayında ise negatife dönmüştür. Mayıs ayı, incelenen dönem içerisinde ÖTV gelirinin düştüğü tek ay olmuştur. Bu ay dışında hiçbir ayda herhangi bir gelir kaybının yaşanmamış olması ÖTV’yi diğer vergi kalemlerinden ayırmaktadır. Diğer vergi türlerinde yaşanan düşüşlerin ÖTV’de yaşanmamış olması; otomotiv, mobilya, beyaz eşya gibi sektörlerde 2019 yılında hayata geçen ÖTV indirimi uygulamasının 2020 yılında sona ermiş olması ile açıklanabilir. ÖTV’deki gelir artışının en fazla olduğu ay % 80 ile Temmuz ayı olmuştur.

³ Bu da Türk vergi sisteminin genel yapısı içerisinde, harcama üzerinden tahsil edilen dolaylı vergilerin daha etkin olduğu anlamına gelmektedir. Gelir ve kazanç üzerinden alınan dolaysız vergilerin ikinci planda kalması Türkiye’de kayıt dışı ekonominin yaygın olması ile açıklanmaktadır. Buna göre dolaysız vergi gelirleri kayıt dışı ekonomiden dolayı yetersiz kalmaktadır (Kılıçer ve Peker, 2020: 87).

Tablo 3: Türkiye’de ÖTV’yi Oluşturan Ürünlerin Yüzde Dağılımı

	2017	2018	2019	2020
ÖTV’nin Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	22,26	18,31	18,07	21,27
Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin ÖTV	% 46.2	% 41.8	% 41.7	% 33.4
Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin ÖTV	% 15.9	% 12.9	% 9.4	% 22.3
Alkollü İçkilere İlişkin ÖTV	% 7.2	% 9.2	% 10.0	% 8.0
Tütün Mamullerine İlişkin ÖTV	% 26.9	% 31.7	% 34.0	% 29.9
Kolalı Gazozlara İlişkin ÖTV	% 0.3	% 0.7	% 0.7	% 0.7
Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin ÖTV	% 3.5	% 3.7	% 4.3	% 5.8

Kaynak: GİB, İstatistikler, Bütçe Gelirleri, www.gib.gov.tr

Covid-19’un ÖTV üzerindeki etkisi burada ayrıca yıllık veriler ile değerlendirilecektir. Tablo 3, ÖTV’nin alt kalemlerine ilişkin Türkiye verilerini göstermektedir. Burada 2020 yılı verileri ile salgın öncesi yıllara ilişkin veriler karşılaştırılarak salgının hangi kalemlerde değişikliğe yol açtığı, salgın sonrasında hangi ürünlerin tüketiminde, dolayısıyla da ÖTV gelirlerinde ve ÖTV’nin vergi gelirleri içerisindeki payında artış veya azalma ortaya çıktığı görülebilmektedir.

Tablo 3’e göre ÖTV’nin en önemli gelir kalemini oluşturan petrol ve doğalgaz ürünlerinin payı azalmıştır. Bunda; şehirlerarası yolculukların yasaklanması, seyahat planlarının ertelenmesi, sokağa çıkma kısıtlamalarının konulması gibi önlemler sonucunda ve gönüllü olarak evde kalmanın tercih edilmesi nedeniyle akaryakıt talebinde ortaya çıkan azalmanın etkili olduğu söylenebilir. Motorlu taşıt araçlarına ilişkin ÖTV’nin payı ise 2019 yılında azalmakla birlikte 2020 yılında artmıştır. 2020 yılındaki artışta salgından dolayı toplu taşıma araçlarına binmek istemeyen insanların zamanla özel araçlara yönelmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sosyal izolasyon tedbirleri çerçevesinde eğlence yerlerinin kapanması ve bağışıklık sistemini olumsuz etkilemesinden dolayı alkollü içki ve tütün mamulleri tüketiminin azalması bu ürünlere ilişkin ÖTV’nin payının 2020 yılında azalmasına yol açmıştır. Dayanıklı tüketim mallarına ilişkin ÖTV’nin payındaki artışı ise insanların evde kalması, yiyecek ve içeceklerin bir kısmının artık evde yapılmaya başlanması sonucu artan beyaz eşya ve ev aletlerine olan talebin artması ile açıklanabilir.

SONUÇ

Halk sağlığını tehdit eden Covid-19 salgınının küresel çapta bir ekonomik krize yol açacağı yönünde kaygılar devam etmektedir. Virüsün yayılmasını sosyal mesafe önlemleri ile kontrol etme çabaları ekonomik aktiviteyi ve gelirleri olumsuz etkilemekte ve nihayetinde vergi gelirlerine yansımaktadır. Türkiye’de bir taraftan ekonomik faaliyetlerde ortaya çıkan gerileme devletin vergi gelirlerinde önemli azalmalara yol açarken, diğer taraftan salgının etkilerinin gidermek için uygulanan vergi indirimi ve vergi beyanname ve ödeme sürelerinin uzatılması vergi gelirlerinde geçici de olsa azalmaya yol açmıştır.

Salgın sonrasındaki bir yıllık dönem için Türkiye'nin vergi gelirlerindeki değişim aylık bazda incelendiğinde, vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkinin büyük ölçüde ilk üç ayda kendisini gösterdiği, Haziran ayından itibaren de iyileşmenin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu iyileşmeyi besleyen en önemli faktörlerden birisi Haziran ayında salgına yönelik tedbirlerin gevşetilmeye başlanması ve diğeri de Türkiye'de pandemi ilan edilir edilmez merkez bankası tarafından uygulamaya konulan genişletici politikalar olmuştur.

Vergi türleri açısından bakıldığında ilk beş ay içerisinde gelir kaybına uğrayan gelir vergisinin altı aylık erteleme süresinin ardından toparlandığı, ancak bütçeye katkısının sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Gelir kaybının yaşandığı bir diğer vergi türü de, salgın sonucu gelirden ortaya çıkan azalma ve vergi beyanlarında erteleme ile açıklanabilen kurumlar vergisi olmuştur. Salgının hemen ardından dahilde alınan KDV'nin önemli ölçüde azalması, salgının harcamalar üzerindeki azaltıcı etkisi ortaya koymakta, Temmuz ayından sonraki toparlanma ise azaltıcı etkinin ortadan kalkarak yeniden istikrarlı bir sürece girildiğini göstermektedir. Salgının başladığı Mart ayında gelir artışı sağlayan tek vergi türü ÖTV olmuştur. ÖTV'nin incelenen dönem içerisinde sadece Mayıs ayında düşmüş olması, bu kalemi diğerlerinden ayırmaktadır. Ancak bu farklılığın; otomotiv, mobilya, beyaz eşya gibi sektörlerde 2019 yılında hayata geçirilen ÖTV indirimi uygulamasının 2020 yılında sona ermesinden ileri geldiğinin burada belirtilmesi önemlidir.

Vergi gelirlerinden geçici olarak feragat edilmesi, salgının yol açtığı ekonomik maliyetleri azaltabilmektedir. İşletmelerin vergi yüklerini azaltan ve salgından en çok etkilenen işletme ve bireyleri doğrudan destekleyen genişletici maliye politikası önlemleri, yatırım düzeyinin korunmasına ve ekonomik sorunların atlatılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca salgından olumsuz etkilenen bireyler ve işletmeler için vergi beyanname ve ödeme sürelerinin uzatılması ek bir likidite sağlayarak iş başarısızlıklarını azaltıcı sonuçlar doğurmaktadır.

Son ödeme tarihlerinin ne kadar uzatılacağı, hangi sektörlerin destekleneceği ve kime yardım edileceği hususunda geçen yılın vergi beyanname bilgilerinden yararlanılması önemlidir. Ayrıca Covid-19 ile bağlantılı durumlarda, beyanname doldurulmasından veya vergi ödemelerinde yaşanan gecikmelerden dolayı uygulanan cezaların ve bunların faizlerinin askıya alınması nakit sorunu doğurmaması açısından değerlendirilmesi gereken bir noktadır. Aksi takdirde ekonomideki kötüleşmenin daha ileri boyutlara varması, kamu harcamalarında ve emisyonunda artış gibi başka önlemlere başvurulmasını gerektirebilir. Borçlanma ve emisyon imkanı az olan ülkeler için ise uluslararası kuruluşlara başvurma seçeneği önemli hale gelmektedir.

Ayrıca salgınla mücadele için vergi mükelleflerinin dijital kanalları kullanmaları teşvik edilmelidir. Vergi idarelerinin sosyal medya, web sohbeti, mobil uygulamaları gibi dijital iletişim kanallarını kullanması, özel web sayfalarını ve yardım hatlarının devreye sokması ve vergi mükelleflerinin bu kanalları kullanmalarının özendirilmesi fiziksel temasların azaltılmasına ve dolayısıyla salgınla mücadelede katkı sağlanmasına yardımcı olabilecektir.

Salgının ne kadar süreceği ve dolayısıyla ekonomiyi ve kamu maliyesini ne ölçüde etkileyeceği henüz belirsizliğini koruduğu için vergi kaybını tam olarak tahmin etmeyi zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte devletin gelirlerinin tahmin edilmesi kritik bir öneme sahiptir. Ekonomik iyileşme için salgının etkilerini ve uygulanacak politikaları içeren bir plan yapılmalıdır. Burada, virüsün mutasyona uğraması nedeniyle salgının olumsuz etkilerinin artabileceği hesaba katılmalıdır. Hesaba katılması gereken diğer bir nokta ise sokağa çıkma yasakları gibi insanların hareket özgürlüğünü kısıtlayan sıkı tedbirler uygulanmadan salgınla mücadele edilebildiği takdirde ortaya çıkan ekonomik kayıpların çok fazla olmayacağıdır. Nitekim Türkiye'ye ilişkin veriler, pandemi ilan edilirken alınan önlemlerin gevşetilmesi ile birlikte vergi gelirlerinde toparlanma sürecine girildiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ACEMOGLU, D., Chernozhukov, V., Werning, I., Whinston, M.D. (2020). Optimal Targeted Lockdowns in a Multi-Group SIR Model. National Bureau of Economic Research Working Paper 27102. Available from: <https://www.nber.org/papers/w27102>.
- AÇIKGÖZ, Ö., ve Günay, A. (2020). The Early Impact of the Covid-19 Pandemic on the Global and Turkish Economy. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50, 2020, 520-526.
- DÜNDAR, M. (2020). Covid 19'un Tüketici Harcamalarına Etkisi. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, Mart, 1-4.
- FERHATOĞLU, E. (2005). Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 122-134.
- GUPTA, Sanjeev and Liu, Jianhong. (2020). The Covid-19 Crisis and Fiscal Reform in Low-Income Countries, Center For Global Development, June.
- ILO. (2020). COVID-19 and The World of Work: Impact and Policy Responses. ILO Monitor 1st Edition, www.ilo.org/wcmsp5/groups/public, (Erişim Tarihi: 05.06.2020)
- IMF. (2020). World Economic Outlook: The Great Lockdown. USA, www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues, (Erişim Tarihi: 05.06.2020)
- IMF FISCAL AFFAIRS. (2020). Challenges in Forecasting Tax Revenue, Special Series on Fiscal Policies to Respond to COVID 19.
- KILIÇER, E. ve Peker, İ. (2020). Koronavirüs Hastalığının Vergi Gelirlerine Olası Etkileri: Türk Vergi Sistemi Açısından Bir Değerlendirme. *Vergi Dünyası*, 39 (465), 86-96.
- KOÇ, P., Şahpaz, K.İ., Kalaycı, R. Ve İnce, T. (2021). Covid-19 Salgınının Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Analizi. İKSAD Publication, Ankara.
- MOSCHANOS, G. (2020). Paradigm Shifts in the Light of the Past: The 1929 Crash, the Great Recession of 2008 and the Covid-19 Crisis (<https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/paradigm-shifts-light-past-1929-crash-great-recession-2008-and-covid-19-crisis/>)
- OECD. (2020a). Tax Administration Responses to COVID-19: Measures Taken to Support Taxpayers, CIAT/IOTA/OECD.
- OECD. (2020b). Coronavirus: The World Economy At Risk, OECD Interim Economic Assessment.

- ÖZCAN, Y. (2020). Covid 19 Salgınının Vergi Gelirlerine Etkisi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Covid 19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, 19 (37), Bahar (Özel Ek), 342-354.
- REPHANN, T. (2020). Covid-19 Economic and Tax Revenue Impacts: Estimates for the Commonwealth of Virginia and Localities. Weldon Cooper Center for Public Service, Center for Economic and Policy Studies, April.
- RESMİ GAZETE. (2006). Kanun No: 5520, 13 Haziran 2006, Kurumlar Vergisi Kanunu, (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060621-1.htm>)
- RESMİ GAZETE. (2020a). Sayı: 31102, Kanun No: 7244, 17 Nisan 2020 CUMA, Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>)
- RESMİ GAZETE. (2020b). Sayı: 31078, 24 Mart 2020 Salı, Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 518).
- SARAÇ, Ö. (2010). Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri. Maliye Dergisi, 159, 262-277.
- SOYLU, Ö. B. (2020). Türkiye Ekonomisinde COVID-19'un Sektörel Etkileri. Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 7(5), 169-185.
- STEEL, I. and Phillips, D. (2020). How Tax Officials in Lower Income Countries Can Respond To The Coronavirus Pandemic. Institute For Fiscal Studies.
- TİSSDELL, C.A. (2020). Economic Social and Political Issues Raised by the COVID-19 Pandemic. Economic Analysis and Policy, 68, 17-28.
- TUĞCU, C.T. (2021). Ekonomilerde Virüs Taşır!. Dünya Gazetesi, Serbest Kürsü, 1 Ekim.
- UNITED NATIONS. (2020a). Report On The Economic Impact of Coronavirus Disease (Covid-19) Latin America and The Caribbean. Santiago, United Nations Publications.
- UNITED NATIONS. (2020b). Policy Brief: The Impact of COVID-19 on the Arab Region An Opportunity to Build Back Better, July.
- TEPAV. (2020). Covid 19'un Tüketici Harcamalarına Etkisi, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Haziran, 1-6.
- İnternet Adresleri:
www.gib.gov.tr
www.tcmb.gov.tr
www.sbb.gov.tr
www.resmigazete.gov.tr